

A1999-09 23.07.99

EDB-basert kalkulasjonssystem for beregning av verksteders timepriser - forholdet til konkurranseloven

Sammendrag:

Norges Bilbransjeforbunds kalkulasjonsprogram for beregning av verksteders timepriser ble funnet ikke å være i strid med forbudet mot prissamarbeid. Programmet forutsetter at alle tallstørrelser må hentes ut fra det enkelte verksteds regnskaps- og grunnlagsmateriale. Systemet inneholder ikke felles påslagsfaktorer. Avgjørelsen inneholder en generell uttalelse om grensen mellom lovlige og ulovlige kalkulasjonsverktøy.

Konkurransetilsynet viser til Deres brev av 14.oktober 1998 hvor det redegjøres for Norges Bilbransjeforbunds (NBF) ønske om å tilby sine medlemsbedrifter et enkelt databasert kalkulasjonsprogram for beregning av verksteders timepriser for bilreparasjoner. Det vises også til møte med Dem 8. februar 1999.

I brevet av 14. oktober 1998 uttales at De er i tvil om distribusjon av kalkulasjonssystemet fra NBFs side krever dispensasjon fra konkurranseloven, og det søkes i tilfelle om at slik dispensasjon gis.

Nærmere om kalkulasjonsprogrammet

Det aktuelle kalkulasjonsprogrammet er et system NBF har kjøpt rettighetene til, og som er utviklet i Sverige. Programmet inneholder ingen tallstørrelser, påslagsfaktorer eller lignende, men baseres på at det enkelte verksteds kostnader og antall salgbare timer legges inn i systemet. Alle tallstørrelser må hentes fra det enkelte verksteds eget regnskap. Følgende tallstørrelser og grunnlagsdata legges inn:

- ferie
- sykefravær
- miljø/filterbytte
- "ekstrarunder"/reklamasjoner
- etterutdanning/kurs
- usolgt tid
- lønnskostnader
- lokalleie
- materialkostnader
- lager/produkter i arbeide
- salgbare timer

Programmet beregner ut fra disse momentene verkstedets samlede kostnader, og foretar beregninger av priser for verksteds- og/eller lakkeringsstjenester ut fra ønsket avkastning, gevinst og faktiske kostander per solgte time. Ønsket avkastning, gevinst og faktiske kostander må legges inn i programmet av det enkelte verksted. Programmet som vil tilbys verkstedene fungerer derfor i prinsippet som et ferdig

oppsatt og definert regneark, hvor den enkelte aktør er helt avhengig av å måtte må legge inn egne tall, og en på eget grunnlag fastsatt fortjenestemargin, for å få beregnet timepriser.

På bakgrunn av programmet vil den enkelte tilbyder av verksteds og/eller lakkerings-tjenester være i stand til å bli kjent med sine egne kostnader, og gjennom dette kunne prissette i forhold til de reelle produksjonsomkostningene. Etter NBFs oppfatning prissetter en rekke mindre verksteder i dag sine tjenester tilfeldig, uten kjennskap til hvilke kostnader som er forbundet med frembringelsen av aktuelle verkstedstjenester.

NBF antar at systemet vil være av særlig interesse for de mindre bilverkstedene innenfor mekanisk sektor, skadeutbedring eller lakking. NBFs ønske om å tilby et slikt system er begrunnet i at en rekke av de mindre verkstedene ikke har kjennskap til egne kostnader og derfor fastsetter sine egne timepriser tilfeldig, og ikke ut fra forsvarlige kostnadskalkyler.

NBF har ikke tenkt å holde kurs om bruken av systemet, men vil utgi en brukerveiledning.

Forholdet til konkurranse-loven

Lov av 11. juni 1993 nr. 65 om konkurranse i ervervsvirksomhets (krll) krav om saklig og stedlig virkeområde i §§ 1-3, 1-5 er oppfylt, da det dreier seg om ervervsvirksomhet og handlinger som er egnet til å ha virkning her i riket. Konkurranse-loven kommer derfor til anvendelse.

Etter krll § 3-4 første ledd må "sammenslutninger av ervervsdrivende" ikke selv fastsette eller oppfordre til reguleringer som nevnt i §§ 3-1 til 3-3. Det fremgår av lovens forarbeider at som sammenslutning må anses alle organisasjoner som går inn under betegnelser som forening, forbund, lag, laug, interesseorganisasjon og liknende når de ivaretar ervervsdrivendes interesser. Etter tilsynets vurdering er NBF å anse som en sammenslutning av ervervsdrivende i krll § 3-4s forstand. Dette bygger på at NBF er en bransjeorganisasjon hvis målsetting er å ivareta og fremme bilforhandleres og verksteders interesser.

I forhold til forbudsbestemmelsene må det avgjøres om NBFs tilbud og anbefaling om bruk, samt distribusjon av programmet og brukerveiledning vil være i strid med krll § 3-4, jf. § 3-1 første ledd. Først hvor det konkluderes med at tilbud og anbefaling om bruk av kalkulasjonsprogrammet vil være i strid med konkurranse-lovens forbudsbestemmelser vil det være nødvendig å vurdere om det kan og bør dispenseres med hjemmel i krll § 3-9.

Krll §3-1 første ledd første pkt lyder:

"To eller flere ervervsdrivende må ikke for salg av varer eller tjenester ved avtale, samordnet praksis eller på annen måte som er egnet til å påvirke konkurransen, fastsette eller søke å påvirke priser, avanser eller rabatter bortsett fra vanlig kontantrabatt".

Krll § 3-1 er begrenset til å forby samarbeid om og påvirkning av konkurranseparameteren pris, jf. uttrykket "priser, avanser eller rabatter". Reguleringer av andre konkurranseparametere enn pris,

rammes følgelig ikke av forbudet. Dette kan slutes ut fra ordlyden direkte, men følger også av forarbeidene. Det må derfor gjøres en sontring mellom forbudte reguleringer av konkurranseparameteren pris og andre reguleringer som ikke vil være i strid med § 3-1.

Vurderingstemaet blir derfor om et slikt kalkulasjonsprogram for beregning av verksteder timepriser som NBF ønsker å tilby og anbefale brukt innebærer samarbeid om eller påvirkning av konkurranseparameteren pris i krrl § 3-1s forstand. Dette vil måtte bero på en tolking av uttrykket "priser, avanser eller rabatter".

Ordlyden inneholder ingen nærmere presisering av hva som ligger i uttrykket "priser, avanser eller rabatter" utover hva som ligger i uttrykket "vanlig kontantrabatt". NBFs kalkulasjonsprogram er imidlertid et Edb-basert kalkulasjonsprogram som både foretar kostnadsberegninger og som ut fra dette, samt fastsatte krav til avkastning og gevinst, beregner verksteders "timepriser". Ut fra en ren ordlydsbetraktning må programmet derfor sies å regulere eller påvirke konkurranseparameteren pris.

Rekkevidden av krrl § 3-1 kan imidlertid ikke avgjøres ut fra en ren ordlydsbetraktning alene. Avgjørelsen må også treffes ut fra øvrige relevante rettskildefaktorer enn ordlyden. Det må derfor sees hen til hva som følger av øvrige rettskildefaktorer.

Konkurransetilsynet har tidligere vektlagt "nærhet til pris" (jf. sak 97/625, Valutaklausul-saken), dvs. hvor direkte eller indirekte betydning en regulering har for prisfastsettelsen. Av juridisk teori og forarbeidene fremkommer videre at det avgjørende for rekkevidden av forbudet mot prissamarbeid er om den ervervsdrivendes muligheter til å konkurrere fritt på pris begrenses. (jf. Kolstad, fra Konkurransopolitikk til Konkurranserett s. 120 og Ot. prp. nr. 41 (1992-93) s. 49)

Når kalkulasjonsprogrammet, som nevnt over, ikke inneholder noen på forhånd fastsatte påslagsfaktorer eller bestemte tallstørrelser vil den enkeltes frihet i forhold til prisfastsettelsen, eller den enkelte aktørs muligheter for å variere prisene dersom etterspørselen skulle tilsi dette, i prinsippet ikke være redusert. Dette følger særlig av at den enkelte aktør selv, på fullstendig fritt grunnlag, må fastsette ønsket gevinst og avkastning, legge inn egne kostnader og at fastsatt avkastning og gevinst kan fravikes/endres i hvert enkelt tilfelle dersom etterspørselen skulle tilsi dette.

Programmet synes ut fra ovennevnte ikke å ha en slik "nærhet" til, eller for øvrig i tilstrekkelig grad direkte å påvirke på prisfastsettelsen at det bør omfattes av uttrykket "priser, avanser eller rabatter".

På den annen side uttales det imidlertid i NOU 1991:27 side 129, kap. 12.4.1.2 om kalkulasjonsregler:

" Ved differensierte produkter vil et prissamarbeid kreve avtale om priser særskilt for den enkelte deltaker. Men også her er det mulig å gjennomføre skadelig samarbeid, f. eks ved å fastsette kalkulasjonsregler for hvordan den enkelte deltaker skal beregne sine priser. Slike kalkulasjonsregler vil ofte virke sterkt normerende på prissettingen".

Uttalelsen i forarbeidene kan tyde på at kalkulasjonshjelpemidler for beregning av priser, for eksempel i form av regler, retningslinjer, definerte skjemaer og ulike typer av Edb-programmer, i en rekke tilfeller må anses å stride mot konkurranselovens forbudsbestemmelser. Fordi eksempelet imidlertid tar

utgangspunkt i differensierte produkter synes uttalelsen å bygge på en forutsetning om at de kalkulasjonsreglene som omtales samtidig må inneholde påslags-/reduksjons- eller andre former for omregningsfaktorer. NBFs kalkulasjonsprogram inneholder som nevnt ingen påslags-/reduksjons- og/eller andre former for omregningsfaktorer. Videre ville det for verkstedene ikke vært nødvendig å avtale prisen særskilt for den enkelte, da det ikke er snakk om særlig differensierte produkter. Uttalelsen i NOU 1991:27 side 129 bør derfor tillegges liten vekt i vurderingen av om bruken av NBFs kalkulasjonsprogram vil stride mot konkurranselovens forbudsbestemmelser.

Bølgepapp-dommen, jf. Rt. 1995 s. 1922, gjelder et forhold hvor fire bedrifter ble dømt for ulovlig prissamarbeid etter prisloven av 26. juni 1953 nr. 4. Selv om dommen gjelder overtredelse av prisloven og forskrifter gitt i medhold av denne er det i forarbeidene til konkurranseloven, jf. f.eks. NOU 1991:27 kap. 12.4.2.1, uttalt at konkurranseloven § 3-1 er en videreføring av hovedtrekkene i det tidligere regelverket. Dommen har derfor generell relevans for tolkingen av forbudet etter krrl § 3-1.

Foranledningen for det ulovlige samarbeidet var at en bransjeorganisasjons medlemsbedrifter, gjennom en dispensasjon fra Prisdirektoratet, hadde fått tillatelse til å samarbeide. Samarbeidet gikk ut på at man fastsatte felles størrelser på innsatsfaktorer, påslag og strukturen i et priskalkylesystem. Denne dispensasjonen ble så trukket tilbake med virkning fra 1. januar 1983. Til tross for at dispensasjonen ble trukket tilbake fortsatte ansatte på vegne av medlemsbedriftene å samarbeide om fastsettelse av felles størrelser på innsatsfaktorer, påslag og strukturen i et priskalkylesystem frem til 1989. Domfellelsen gjelder for samarbeidet i denne perioden.

Resultatene av samarbeidet om tekniske data og tallmateriale ble lagt inn i en kalkulasjonsmodell som igjen ble benyttet til å beregne en "normalpris". Bakgrunnen for beregningen av en slik normalpris var at bedriftene hadde behov for et kalkylesystem som beregnet lik pris for et produkt uavhengig av i hvilken bedrift det ble produsert. Hver enkelt bedrift kompletterte deretter normalprisen med egne systemer. Normalprisen var derfor ikke den endelige pris, men representerte et forankrings- eller referansepunkt for den enkeltes prissetting, jf. Rt. 1995 s.1926. Et slikt felles referansepunkt ble vurdert å virke normerende i markedet.

Norges Bilbransjeforbunds (NBF) system for kalkulasjon av verksteders timepriser synes, slik tilsynet har forstått oppbyggingen og virkemåten av programmet, å være av en annen type enn det kalkulasjonssystemet som beskrives i Rt. 1995 s. 1922. Medlemsbedriftene i NBF har verken gjennom samarbeid seg imellom, eller NBF av eget tiltak, utformet programmet slik at det inneholder bestemte satser på innsatsfaktorer, andre påslagsfaktorer eller lignende. Det etableres derfor ikke noe felles utgangs-, forankrings- eller referansepunkt som det enkelte verkstedet legger til grunn ved beregning av sine timepriser. Programmet synes derfor mer å måtte karakteriseres som et samarbeid om en bestemt struktur i et regneark enn et reelt samarbeid om priser.

På bakgrunn av denne forskjellen synes dommen i Rt. 1995 s. 1922 derfor ikke å kunne ha prejudikatsverdi for avgjørelsen av om det kalkulasjonsprogrammet NBF ønsker å distribuere og anbefale brukt vil være i strid med konkurranselovens forbudsbestemmelser.

Etter Konkurransetilsynets vurdering må et kalkulasjonsverktøy som kun er et hjelpemiddel for den

enkelte aktør til å beregne sine reelle kostnader, og som igjen benyttes som basis for dennes individuelle prissetting, normalt anses som lovlige, mens verktøyer som leder til at aktørene - for deres prissetting - tar hensyn til andre faktorer løsrevet fra den enkeltes reelle kostnadsbilde, normalt vil være forbudt. NBFs kalkulasjonsprogram for beregning av priser synes, slik tilsynet har forstått oppbyggingen og virkemåten til programmet, ikke å være noe annet enn et slikt hjelpemiddel som gjør den enkelte aktør i stand til å beregne sine reelle kostnader, og prissette ut fra produksjonsomkostningene.

Det er i denne sammenhengen også relevant å vektlegge uttalelsene i Rt. 1999 s. 285. I kjennelsen uttales at når overtredelse av forbud etter loven kan straffes med bøter eller fengsel inntil seks år, og avtaler i strid med forbudet er ugyldige, må lovens beskrivelse av hva som er forbudt og derved straffbart fastlegges slik at bare de mer klare tilfeller rammes. (jf. kjennelsen s. 289) Selv om kjennelsen gjelder tolkingen av krrl § 3-3, må uttalelsene i kjennelsen også kunne legges til grunn for tolkingen av krrl § 3-1. Dette tilsier at også krrl § 3-1 kun bør ramme de mer klare tilfeller av prissamarbeid. Tilsynet kan, på bakgrunn av at kalkulasjonssystemet kun er et hjelpemiddel for den enkelte aktør til å beregne sine reelle produksjonskostnader og prissette ut fra dette, ikke se at kalkulasjonsprogrammet utgjør et slikt klart tilfelle av prissamarbeid som det med krrl § 3-1 har vært meningen å forby.

Det vil også være relevant å se hen til EF/EØS-retten ved tolkingen av konkurranseloven. Dette følger direkte av forarbeidene til konkurranseloven, jf. NOU 1991:27 side 187, kap. 14.5.3. EFTAs overvåkningsorgan har i en kunngjøring om samarbeid mellom foretak i form av avtaler, beslutninger og samordnet opptreden (jf. EFT 94 L 153/25) uttalt at avtaler som alene går ut på i fellesskap å oppstille kalkulasjonsskjemaer, og som samtidig ikke inneholder bestemte kalkulasjonssatser, ikke er konkurransebegrensende. Etter tilsynets vurdering synes det kalkulasjonsprogrammet NBF ønsker å ta i bruk ikke å inneholde slike kalkulasjonssatser at det, sett i lys av EFTAs overvåkningsorgans kunngjøring, vil kunne rammes av forbudet etter EØS art. 53. Når det da av forarbeidene til konkurranseloven uttales at forbudene etter krrl er ment mindre omfattende enn etter EF/EØS-konkurranseretten (jf. NOU 1991:27, side 126) taler dette for at forhold som ikke rammes av EØS art. 53(1) heller ikke bør rammes av krrl. Når begge regelsettene, både EØS-konkurransereglene og konkurranseloven, gjelder som norsk lov tilsier videre hensynet til konsekvens og harmoni i rettssystemet at løsningen blir den samme under begge regelsett.

Konklusjon

Ut fra en samlet vurdering av ovennevnte momenter er det tilsynets vurdering at NBFs kalkulasjonsprogram ikke er strid med forbudet etter konkurranseloven § 3-4, jf. § 3-1. Det vil dermed ikke være behov for dispensasjon med hjemmel i krrl § 3-9.

Da den planlagte brukerveiledningen til NBFs kalkulasjonsprogram er ikke fremlagt for tilsynet til vurdering, bes om at et eksemplar av brukerveiledningen sendes tilsynet for orientering og gjennomsyn. Det forutsettes imidlertid at brukerveiledningen ikke anbefaler eller for øvrig inneholder talleksempler fra NBFs side som indikerer hva "riktige" tallstørrelser eller data er.

[til toppen](#)

